

אכן לאחר המכירה הנ"ל התרצה כמר פלוני הנ"ל באם שיבוא אחד מאפטורפסים או אחים של היתומה הנ"ל לאחר כלות ששה שנים מהיום ויתן לו מאה ועשרה ר"ט הנ"ל, אזי מחויב כמר פלוני הנ"ל לחזור ולמכור המקום הנ"ל להיתומה הנ"ל, אכן בתוך ששה שנים הנ"ל ישאר מכירה זו בכל תוקף ועוז כנ"ל. כל הנ"ל עשינו ומכרנו לטובת היתומה הנ"ל במכירה גמורה בכל אופן המועיל לפי תקנת חז"ל ובכח בית דין יפה כנ"ל, ומה שעשינו כתבנו וחתמנו ונתננו ליד כמר פלוני הנ"ל לעדות לזכות ולראייה מהימנא. נעשה היום יום ה' יו"ד טבת ת"ל לפ"ק פה ק"ק פלוני.

פלוני דיין. פלוני דיין. פלוני דיין.

עוד פעם שאל ידחה אותי ויכתוב על ידי בי דואר המוקדם דאפשר, ובזה אדע כי מצאתי חן בעיניו.

ובזה אפסיק מפני הכבוד ואתן שלום לאדם גדול בענקים, כה דברי תלמידו נאם.

העתק משטר מכירה

אנחנו חתומים מטה דייני פה ק"ק פלוני באנו בכח בית דין יפה בכל אופן המועיל לפי תקנת חז"ל מכרנו להנעלה כמר פלוני סג"ל המקום ששייך להיתומה פלונית בת פלוני בבית הכנסת של אנשים הישן אשר מצד אחד וכו' כל שופרי דשטרי. והנה נכתב בשטר מכירה 'בכל אופן המועיל' ונכתב בסופה תנאי זה בלשון זה:

סימן צא

ולכן נדחוק ונאמר דמסתמא היה בענין שכמר זלמן מחויב כגון שהתחייב עצמו בשעת המכירה ובכהאי גוונא, והרי עדים נאמנים לומר תנאי היה בדבר, הוא הדין וכל שכן דמצי בית דין חתומים מטה לומר שנתחייב בשעת מכירה ועל דעת כך מכרו לו. (ואין זה סותר למה שכתוב במעשה בית דין 'לאחר מכירה הנ"ל התרצה' וכו', דיש לומר דתוך כדי דיבור הוי דקיימא לן [בבא בתרא קטז:] בכל התורה דבדיבור דמי חוץ ממומר ומגדף וכו', והוי כשעת מכירה). אי נמי שמה שכתוב 'התרצה' ר"ל על פי בקשת המוכרים שהתנו כך, (ונהי דאין ראייה ממה שכתוב במעשה בית דין 'בכל אופן המועיל' דלא קאי רק [א]גוף המכירה כמבואר בהדיא, יש לומר אחר שכתוב לשון 'מחויב' מסתמא הוי בענין המועיל לחיוב, וכהאי גוונא כתב הטור [חור"מ סימן ס קה, א] בשם הראב"ד, גם הרא"ש [תשובות כלל לו סימן ח] והובא בהגה [חור"מ סימן ס' סעיף ו').

ויש לומר עוד שכל זמן שעסוקים בענין המכירה הוו הריצוי כמו בשעת המכירה אף אחר כך, כמו דקיימא לן [בבא בתרא קיד.] קנין מאימתי חוזר וכו' [בחור"מ] סימן קצ"ה [סעיף ו].

והנה טרם אבא לעצם השאלה דשאלנא קדמיכו, נוראות נפלאתי על לשון מעשה בית דין שבא לידי בהעתקה ודקארי ליה מה קארי ליה. דלפענ"ד אין בדבר הריצוי של כמר זלמן הלוקח כלום אפילו לו עודנו חי עם היתומה, אחר שנכתב במעשה בית דין וז"ל: אכן לאחר המכירה הנ"ל התרצה כמר זלמן הנ"ל באם שיבא אחד מאפטורפסים או אחיה של היתומה הנ"ל לאחר כלות ששה שנים מהיום ויתן לו ק"י ר"ט הנ"ל אזי מחויב כמר זלמן הנ"ל לחזור ולמכור המקום הנ"ל וכו'. והנה לא מצאנו לשון תנאי שהיה במכירה גם לא היה בשעת המכירה, גם לא היה רק דרך ריצוי לא התחייבות או קנין סודר, ואם כן לכל פירושי המפורשים והפוסקים בסוגיא דפרק הריבית [בבא מציעא] דף ס"ה [ע"ב] בשיטת מכר לו השדה וכו' נעשה כמאן דאמר ליה מדעתיה, לא הוי רק פטומי מילי כמבואר בטור וב"י [חור"מ] סימן ר"ז רושם ט' [נה, ב], וכמו שכתב הב"י בשם ריטב"א שם סוף רושם י"ז במחודשים.

ומה שכתוב אחר כך במעשה בית דין הנ"ל וז"ל, שבאם יבוא וכו' אזי מחויב וכו'.

באמרו 'לי' או 'תתן', משא"כ במוכר לחבירו בית בעד מאתים שיתן לו מיד או אחר שנה, ונגמר המקח בקנין ושטר ומת מוכר או לוקח, דהמקח קיים והמעוה הם חוב על הלוקח, מה לי הם מה לי בניהם. ולכך אפילו עבר זמן פרעון ולא נפרע המקח קיים, משא"כ בתנאי. ואע"פ שהדבר פשוט צריכנא למודעי להציל מטעות הדיוק בזה ד'תתן' ו'לי'. ונראה לי עוד דדווקא בדברי התנאי עצמו, משא"כ בדברי המעשה. * וזה מוכח ממה שכתב רשב"א והוא הגה שב[חור"מ] סימן רמ"א [סעיף ז] שדה זו נתונה לך וכו' דבנינו נותנים, ולא דייקנא לך ולא ליורשך. מיהא יש לומר דהתם מיירי בשכבר החזיק המקבל בשדה, דאם לא כן ודאי אמרינן 'לך' דווקא, כדקיימא לן בנכסי לך ואחריו לפלוני ומת פלוני בחיי ראשון דזכו יורשי ראשון כבסימן רמ"ח סעיף ג', והוא הדין בנכסי לפלוני ואחריו לך ומת בחיי פלוני, ודוק היטב.

והשני, דלא דייקנן 'לי' ו'אתה' רק לטובת יורשיו ובאי כוחו של המתנה והאומר, כגון בנותן מתנה על מנת שתתן לי וכו', או הלוח על שדהו ואמר לו אם אין אתה מביא וכו', או במכר ביתו ואמר לוקח על פי בקשת המוכר או בשעת המכר או בקנין סודר אם אתה מביא לי תוך שנה סך המעות אחזיר לך ביתך, דיש לומר דדייק ואמר דדווקא 'אתה' ודווקא 'לי', משא"כ בהתנה המוכר ואמר אם אני מביא לך וכו' תחזיר לי ביתי לא נימא לדייק 'לי' ו'לך' נגדו. והארכתי בזה מאד רק מפני שאינו נוגע בנדון שלפנינו לא חפצתי להעתיקו.

והנה בגוף הדין דדיוקא ד'לי' ו'אתה' מצאנו ג' דעות. הא', מה שכתב הב"י [חור"מ] סימן ר"ז מחודש י"ז [נד, א] בשם הריטב"א בשם הרמ"ה שכתב על הא דתנן [בבא מציעא סה:] אם אין אתה נותן לי מכאן עד ג' שנים וכו', שאם מת אחד מהם מוכר או לוקח שוב אינו יכול לקיים תנאו וזכה הלוקח בקרקעו, דאתה ולא

דאם כן נהי דלא קשיא קושיית הטור [שם סימן רז נ, א] על הרמב"ם [מכירה פ"א ה"א] דאחר דמחויב להחזיר המקום הוה ליה ישיבתו עליו רבית דלא הוי למפרע רק הלואה, ודאי ליתא, דכל דיש זמן לחזרה תו לא הוי ריבית כמו שכתב הסמ"ע סימן ר"ז ס"ק י"א. (אי נמי כמו שכתב הב"ח [שם ד"ה לשון הרמב"ם] מפני דלא היה בדרך תנאי בשעת מכירה רק התחייב אחר כך, לא הוי ריבית). ועוד דמלשון 'מחויב לחזור ולמכור' גופיה מוכח דלא הוי הלואה רק מכירה גמורה (לזמן), מכל מקום אחר שמת זלמן שהתחייב עצמו התחייבות ידיה בטל, ואין יורשיו צריכים לקיים אפילו היתומה עודנה חי, מפני דלא תלי כלל מכירה ראשונה בתנאי זה רק שהתחייב עצמו בכך. ואפילו מכר כבר דבר שלא בא לעולם ונשבע לקיים המקח לא כייפינן ליורשים כבהגה [חור"מ] סימן ר"ט [סוף סעיף ד], ודמי למתחייב עצמו בקנין לחבירו שימכר אחר שנה קרקע פלונית בסך פלוני ומת, שבלי ספק לא יעלה על דעת שיוכרחו יורשיו לקיים ולמכור.

וכל זה לו יונח דאם היה זלמן חי וקים היה מחויב להחזיר הקרקע על פי שינויא דחיקא שכתבנו להעמיד לשון מה שכתוב 'אזי מחויב' וכו' שהיה בכל אופן המועיל. אבל באמת אין זה כדאי להוציא הקרקע מיד המוחזק, וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, וכל כהאי גוונא ליוצא מפשטיה דלשון הכתוב ברויחא ובא לכלל דוחקא אין שלום.

ובכל מה שכתבתי לא פגעתי ולא נגעתי בענין סוגיא דפרק מי שאחזו [גיטין עד.] בפלוגתא דלי ולא ליורשי, ומה דאתמר עלה בדיני ממונות מפוסקי הלכות. (ובחדושי חדשתי שני דינים אמיתים בענין ההוא. חדא, דדוקא בתנאי שמתנה איש עם רעהו דדרך המתנה תנאי להקפיד על כל היוצא מדקדוק לשונו כמו שמדקדק בגוף התנאי, לכן יש לומר דדקדק

* וזה מוכח ממה שכתב רשב"א והוא הגה שב[חור"מ] סימן רמ"א [סעיף ז] שדה זו נתונה וכו' מיהא יש לומר דהתם וכו' והוא הדין בנכסי לפלוני ואחריו לך ומת בחיי פלוני, ודוק היטב. עיין בפתחי תשובה חור"מ שם אות ז מה שהעיר על דברי רבינו אלו, וכן מה שהעיר שם על דברי רבינו בהמשך תשובה זו.

המכר או בקנין, אז הגענו לדברי הפוסקים במלת 'לי' ו'תתן' גם שניהם, אחר שמת הלוקח ויורשו וגם היתומה. וגם בזה נלע"ד פשוט דזכה הלוקח מיורש הלוקח הראשון אפילו מצד דיוקא ד'תתן', וכגון אם יורשי היתומה אינם אחיה הנזכרים בריצוי, ובאים ליתן המעות, דמצי הלוקח השני לומר קים לי כדעת הרמ"ה והרבינו ירוחם בשם הרשב"א דיש קפידא. דדווקא אם אחד מאפטרופסי היתומה או אחיה באים ובעודנה חי, (ובפרט מאחר שנכתב [בשטר מכירה] וז"ל, כל הנ"ל מכרנו ועשינו לטובת היתומה וכו', דוודאי טפי יש לומר דהוי קפידא בחייה דוקא), כדקיימא לן בארע"א בספיקא דדינא היכא דקיימא תיקום.

וכל שכן מצד דיוקא ד'לי' דכל אפי שוין דאמרינן לי ולא ליורשי, לבד מהשגת הריטב"א על הרמ"ה שמביא בבדק הבית ושום פוסק זולת הב"ח לא זכרו, וגם רמ"א בסימן רמ"א לא זכר רק דברי הרשב"א דעל כל פנים 'לי' הוי דיוקא, וכל שכן בנדון דידן דמת גם יורש הלוקח הראשון דנצרך לומר 'לי' ואפילו ליורשי ואפילו ללוקחים מיורשי. ואפשר דגם הריטב"א לא סבירא ליה זה, ואפילו אם תמצי לומר דחולק גם בזה דאין חילוק, הרי יחיד הוא ולא מצאנו לו חבר. ועוד נראה לי דנידון דידן הוי כמתנה דמדעתיה יהיב, כמו שנכתב [בשטר מכירה] התרצה זלמן וכו', ואם כן אפילו נאמר דהיה הריצוי באופן דלא מצי למיהדר ביה מכל מקום קפיד ואמר 'לי' ולא ליורשי' כמו במתנה דגם הריטב"א מודה.

ומפני ששמעתי שרבים בתורה חולקים וסבירא להו דיש לאל ידי יורשי היתומה להוציא המקום מיד לוקח שני, אמרתי הלא דבר הוא, וחזרתי על כל צידי צדדים לחקור לדעת זאת דלא קטלי קניא באגמא ננהו, אבל יגעתי ולא מצאתי דבר נכון ויתד אשר יתלו בו זייניהם ושלטיהם. דאי אפשר לומר דסבירא להו מפני דלא מצינו שאמר כמר זלמן הלוקח לשון 'לי' רק הבית דין כתבו שמתרצה וכו' אין בזה כלום, דמאי שנא, דעל כרחך מריצוי ידיה שאמר כך כתבו הבית דין כך. ואם רוצים לפרש ולדקדק לשון ריצוי דר"ל שהמוכר התנה כך או הבית

יורשיך משמע. וסיים שכן כתב רבינו ירוחם בשם הרשב"א, והוא מה שהביא הב"י רושם כ"ז במחודשים [שם נד, ב] (סכ"כ) [שכתב כן] יע"ש, ולא כתב שהריטב"א חולק. אכן בספר בדק הבית (הביאו הב"ח [שם] רושם כ"ז) בדף (ס"ב) [סה] ע"ב העתיק גם כן מה שכתב הריטב"א בשם הרמ"ה, וסיים בשם הריטב"א שהשיג על הרמ"ה שנראה לו דדוקא גבי גט וכן במתנה דמדעתיה יהיב ומגרש ויש לומר דלמא קפיד בלשון תנאי, משא"כ במכר לא שנא מוכר ולוקח עצמן או יורשיהם כל שנפרע המעות זכה זה בבית.

ולפני רושם [יז] במחודשים (ז') הביא הב"י [שם נד, א ד"ה כתב הרשב"א] מה שכתב הרשב"א לחלק דוודאי 'לי' הוי דקפידא משום דמסתמא בדווקא אתני דאיהו צריך להו, משא"כ על מנת שתתן ומת (פירוש זה שעליו ליתן). יורשיו נותנים, דאין קפידא אחר שמעות ניתן מאי שנא הוא מאי שנא יורשיו. ודעה זו מייתי רמ"א בהגה [חור"מ] סימן רמ"א סעיף ז'. (ונראה לי דווקא בדירשו כסף או שווה כסף, משא"כ בדלא הניח רק הבית או השדה כאחרים דמו). (והנה בב"י משמע דכלהו בחדא מחתא מחתינהו, ודברי הרשב"א הריטב"א בשם הרמ"ה, ודברי הרשב"א הראשונים שזכר עם האחרונים מה שכתב ר' ירוחם בשמו, עולים בקנה אחד. וכן רמ"א בדרכי משה שם סימן ר"ז העתיק גם שניהם רצופין ולא הרגיש. וזה תמיה גדולה, שדברי הרשב"א סותרים זה את זה בקפידא דאתה תתן. וכתבתי בדרך 'אין לומר' ג' דרכים וחלוקי דינים ליישב דברי הרשב"א גם שניהם, (והמסולת שבהם הוא דסבירא ליה דאין קפידא רק בדיש טעם למה קפיד, אע"פ דאין המלה יתירה כגון 'לי' או על פי מלה יתירה כגון 'אתה תתן'), ומכל מקום הוכחתי הם רק לחדודי וחורץ ממרכז האמת למדקדק בלשונו ביסוד הענין בש"ס פרק מי שאחזו [גיטין שם], ומפני האריכות והטורח אף כי אינו ענין לתכלית המבוקש השמטתיו).

ונחזור לנדון שאלת השואל. אלו היו דברי הלוקח כמר זלמן באופן המועיל שיחויב לקיים, כגון שהיה תנאי גמור בשעת

לשון בני אדם מלשון תורה, שהרי רז"ל דרשו בפרק קמא דמכות בשמעתתא קמייתא גבי עדים זוממין [ב.] לו ולא לזרעו, וכן לו ולא ליורשיו דהענקה הנ"ל [קידושין שם], ונהי דלא קשיא אדרשב"ג גבי גט [גיטין עד.] דסבירא ליה דבלשון בני אדם אין קפידה, וכאשר דבר זה ברור לדעתו אין ללמוד מלשון תורה דלשון תורה לחוד וכו', משא"כ בקפידה גבי מכירה והלואה דנחלקו הפוסקים בדינא, אפשר ללמוד מלשון תורה. וזה מוכח בשמעתתא קמייתא דמסכת פסחים [ב.] ובתוספות [שם ד"ה כדתניא] בענין מה שאמרו שם נפקא מינה לנודר מן האור יע"ש. מיהא יש לדחות ולומר דנהי דגבי נדרים בספק הולכים אחר לשון תורה, כדמוכח בנדרים דף נ"ה [ע"א] גבי נודר מן הדגן ודף נ"ו גבי עליה [שם ע"א] ועיבורו של עיר [שם ע"ב], היינו משום דענין נדרים דברי תורה הם, משא"כ דברי בני אדם ממש בענייני משא ומתן, שהרי בפרק ראשית הגז [חולין קלז:] אמר אפילו בלשון חכמים לשון תורה לחוד. (מיהו חש לדחות דשם לא מיירי רק בשינוי המלה).

ועוד יש לומר דאפילו היינו לומדים דברי בני אדם מדברי תורה היינו בביאור ופירוש הדבר, משא"כ בדיוק המלה ודאי דברי תורה שאני דאפילו על כל קוץ וקוץ דרשינן תילי תילים, וראיה למה שכתבתי סוגיא דריש פסחים דף ג' ע"א דאיצטרך קרא לדברי תורה ולדברי חכמים ולמילי דעלמא גבי לשון נקיה. והיה אפשר ללמוד גם כן משם דלא דווקא במלה יתירה דייקנן, וכענין דרשות הש"ס על לא יראה לך חמץ [פסחים ה:], קח לך [יומא ג.], והיה לך לאות [מנחות לז:], ולקחתם לכם ביום הראשון [סוכה כט:], לו ולא לאורו [פסחים לג.], לו ולא למוכר ולא ליורשיו הנ"ל [קידושין שם] דהוה ליה למימר תעניקנו, וכן טובא, אלא אפילו בדלא אייתר, כגון לו כאשר זמם הנ"ל [מכות שם], לו ולא לשקו דראשית הגז [חולין קלז:], לו מדעתו דאונס [כתובות מ.], לך ולא לכלבך דשלוח הקן [חולין קמ.], וכהאי גוונא טובא דלא מייתרי דדרשינן רק ממשמעותיה, וכהאי גוונא בדרוש ד'לכם' ובכמה דרשות. וכבר הוכחנו גם כן למעלה מלשון הפוסקים דדיוקא ד'לך' לאו מצד

דין בכח היתומה, דעלייהו רמי לאתנויי, והלוקח נתרצה, ולכך על כרחך מה שנכתב [בשטר מכירה] 'ויתן לו ק"י ר"ט' לאו דווקא 'לו', דלא אמרינן דקפיד מוכר בדבריו בענין שהוא נגד יורשיו ובאי כוחו וכמו שכתבתי למעלה [ד"ה והשני], דאין זו הסברא הבדויה כדאי להוציא הקרקע מחזקתה לומר שעיקר התנאי התנה המוכר ושהלוקח נתרצה בהרכנת הראש או באמירת הן, נגד לשון הנכתב בפירוש במעשה בית דין שהלוקח נתרצה ומוכר מאן דכר שמיא.

ואם מטעם זה סבירא להו להוציא הקרקע מיד הלוקח, מפני דקשה בעיניהם לומר דעדיף לוקח שני או יורש לוקח ראשון מגברא דאתו מחמתיה, הלא הוא לוקח ראשון, ובכהאי גוונא אמרו רז"ל בפרק המפקיד [לו.], (ואע"ג דיש לומר שאני הכא דקפיד ואמר מלה יתירה, שהרי לא חזינן בלשון מעשה בית דין שום יתור לשון. ועוד שכבר הוכחנו למעלה בענין דחיותא [ד]פירוקא דפרקינן לתרוצי דברי הרשב"א דדיוקי ד'לי' לאו מצד יתור לשון אתינן עלה), ולכן רוצים כת החולקים לומר דלא עדיפי וכו'. ומצינו בפרק קמא דקדושין דף ט"ו [ע"א] דדחי הש"ס מצד הסברא אפילו ילפותא דבעי למילף שם לו ולא ליורשיו גבי הענקה, והוא הדין הכא נמי ואין ללמוד מתנאי דגט כלל. ואם זאת דעתם אמינא כמה נפיש חילא דהנך גברי וישר כחם ששיבירו דברי כל הפוסקים להוציא מיד הלוקח, דאם כן נאמר בנותן מתנה לחבירו על מנת שיתן לו מנה ומת הנותן, דסבירא להו דלא מצי המקבל ליתן המנה ליורשי הנותן, ולא מצי המקבל לומר ליורשי הנותן לא עדיפתו ממורישכם. וכן בהלווה על שדהו ואמר לו אם אין אתה נותן לי וכו' הרי הוא שלי ומת המלוה תוך ג' שנים דנחלט הבית ליורשי מלוה אם מת, ולא מצי הלוה לומר ליורשי מלוה קחו לכם המעות דלא עדיפתו וכו'. אלא על כרחך לא סבירא להו לרשב"א וריטב"א ושאר פוסקים סברא זו אם יש לומר דקפיד המתנה.

ואם היה אפשר בשיקול דעתא קלישתא להכריע בין הפוסקים היה אפשר לומר שנלמד לענין קפידה ד'לי' גבי מכירה והלואה

מש"ס, אף כי אנחנו יתמי דיתמי נלך בתומינו בעקבי צאן קדשים גדולי הפוסקים אשר לפנינו, ומעפרינו נמלא עיינין ולא נטה ימין ושמאל, וכל שכן להוציא קרקע מיד המוחזק בה.

וכבר כתבנו למבראשונה בפתח דברינו שלא הגענו כלל ועיקר בשאלה זו לפלגות גדולים חקרי לב בענין דיוקא ד'לי' ו'אתה תתן', רק הריצוי של הלוקח זלמן אחר המכר בלי קנין בטל מעיקרו ואינו רק פיטומי מילי. ואפילו ימצא החולק על האמת מקום ללין ויתד לתלות מצר לשון חיוב וכח בית דין יפה, מכל מקום לא ימצא ידיו ורגליו בבית המדרש לחייב היורש, וכל שכן ללוקח מן היורש, לאשר ולקיים מה שהתחייב עצמו אחר המכירה לוקח ראשון. סוף דבר יאכל הלה, וחדו רצוני שזכה לוקח שני במקחו ואפילו כל הרוחות שבעולם באות לא יזוז ממקומו ונחלתו.

וקצרו מאוד במקום שהיה להאריך, ויש לאל ידינו להביא ראיות חבילות ולהראות מקום על כל דבר ודבר, רק באשר ידעתי האיש אשר אנכי שולח אליו דברי האגרת הזאת בקי בחדרי תורה, חשבתי האריכות אך למותר וכתבתי בקיצור מופלג דעתי הקלושה והחלושה מאד.

נאם הטרוד יאיר חיים בכרך

יתורא אמרינן לא ליורש, שהרי דייקו גם כן במלת 'תתן'.

עוד היה נראה לחדש סברא נכונה אילו ניתן רשות להכרע מדוכה קטנה להכריע, ולומר דלא אמרינן דדייק וקפיד במשמעות המלה אף בלי יתור רק במלה שאין בו זולת התייחדות הדבר בלי שום פעולה או מעשה או שם, כגון לי ולו ולך ולהם, משא"כ בשנכלל גם כן בו שום ענין או מעשה כענין 'אתן' או 'תתן' לא דייקין כלל, [גם לא מצאתי בש"ס שרז"ל למדו דיוק בכהאי גוונא]. ולכן אפילו בגט היינו אומרים בנותן גט על מנת שתתן לי וכו' ומתה היא, באים יורשיה אם נסתלק הבעל ונותנים לו, והבעל אסור באחות גרושתו. רק דכל זה גם כן נדחה מדברי הפוסקים הנ"ל דגם בשהתנה ואמר תת"ן דייקין, שמע מינה דלא סבירא להו לחלק בין מלה למלה ובין יתור המלה או לאו. והכי מצינו בקצת דברי רז"ל על צד המיעוט שדרשו גם כן מעוטא אע"פ דאין המלה כולה מסוגל לכך רק אות האחרון, כגון ביתך ולא ביתה [וימא יא:], דגנך ולא דיגון נכרי [גיטין מז:], ורבים כאלה.

סוף דבר אנו אין לנו לבדות חלוקי דינים מסברת כריסינו אשר לא שערום קדמונינו, ואפילו פוסקים הקדמונים אשר צפורנס טובה מכריסינו נמנעו מזה אם לא מצאו כתב וראיה

סימן צב *

דעתיו ולמדתי וצללתי במים אדירים ב"ם הש"ס ובפוסקים ראשונים ואחרונים ובתשובות חדשים וישנים לא מצאתי דמיון וחובר חיבור בענין עסק שאלה זו אשר אני שואל מאת הוד רום כ"ת, לגודל חומרת וכמה ענפים שרשים וסעיפים מסתעפים ממנה, וזאת היא.

ראובן שהיה מוחזק בכשרות ובישרות כל ימיו ותמיד היה יושב ועוסק בתורה ובמצות והוא כהן לאל עליון, והיה לו שני בנים גדול

חיים וכבוד וזכר טוב יזוכד, מאל המכובד, לאיש הנכבד, נכבדות מדובר בו וחשן משפט על לבו וכו', נר ישראל עמוד ימיני פטיש החזק כבוד שמו מוהר"ר חיים נר"ו יאיר יצ"ו.

הנה באתי מרעיד ומחריד לעורר הארי מתוך קופה של בשר בישראל שמינא אפתורא דדהבא, לשאול שאלה אחת גדולה בעיני אע"פ שהיא קטנה בעיני דמר. ואולם מיום עמדי על

* סימן צב. עיין שו"ת חתם סופר אהע"ז חלק ב סימן קכה ד"ה אך כל וכו' שהעיר כמה הערות על דברי הרב השואל בתשובה זו ע"ש.